

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РАДОВА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.717.061

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ
ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Алексєєнко Людмила Михайлівна,
Івано-Франківський навчально-науковий
інститут менеджменту Тернопільського
національного економічного університету,
завідувач кафедри обліку та фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Міщенко Володимир Іванович,
Центр наукових досліджень
Національного банку України,
директор

кандидат економічних наук, доцент
Корєєва Оксана Геннадіївна,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та
аудиту

Захист відбудеться “27” червня 2014 р. о 12.00 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.01 у Одеському
національному економічному університеті за адресою:
65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського
національного економічного університету за адресою: 65082,
м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розісланий “23” травня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.О. Даниліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процеси злиття та поглинання сприяли поглибленню глобалізації світової економіки й трансформації структури основних сегментів економік розвинених країн. Ключові компоненти успішних реформ банківських систем – стабілізація, лібералізація і реструктуризація. Комплексне вивчення теоретико-методичних засад фінансово-економічної доцільності консолідації банківських установ, з одного боку, займає провідне місце в реалізації грошово-кредитної політики розвитку банківської системи, а з іншого, є основою найбільш концептуалізованої форми фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банків, яка безпосередньо орієнтована на практичну оцінку наслідків такої консолідації і пов'язаних з нею фінансових ризиків, генерованих особливостями банківської системи в умовах поглиблення міжнародних інтеграційних процесів. Саме тому варто застосовувати системний підхід до дослідження механізмів і процесів злиття та поглинання банків, який забезпечує виявлення новітніх типів зв'язків основних економічних агентів, їх склад і взаємодетермінованість.

Різноманітним аспектам складної і багатоаспектної проблеми розвитку процесів злиттів та поглинань банків присвячено праці провідних вітчизняних економістів і фінансистів: З. Васильченко, В. Глуценка, М. Зверякова, О. Дзюблюка, О. Колодізева, О. Кореневої, І. Лютого, В. Міщенко, В. Коваленко, Л. Кузнецової, С. Науменкової, Л. Рябініної; фінансування консолідації та оцінювання вартості новостворених економічних агентів досліджують Л. Алексеєнко, В. Баранова, З. Варналій, В. Опарін, В. Федосов.

Проблематику консолідації банківського капіталу через реорганізацію його структури та визначення дій і ролі учасників цих процесів висвітлювали в зарубіжній науковій літературі: Д. Бішоп, Ф. Еванс, Дж. Галпін, П. Гохан, Д. Депаμφіліс, Ф. Крюгер, Г. Мінз, П. Моросини, С. Рід, Р. Ролл, У. Стеджер та ін.

Однак, незважаючи на великий обсяг наукових публікацій з окресленого напрямку дослідження, вони не охоплюють увесь спектр питань такої складної проблеми, якою є фінансове забезпечення процесів злиття і поглинання банків. Більшість наукових праць із проблематики злиття і поглинання присвячена аналізу консолідованих процесів та їх інституціональним трансформаціям. У межах заданої проблеми потребують подальшого дослідження: обґрунтування науково-методичних підходів до фінансового забезпечення консолідації банківського капіталу; регулювання й оцінювання ефективності процесу фінансування злиття та поглинання банків в умовах реструктуризації банківських установ.

Велике значення для стабільного розвитку банківської системи теоретичних і прикладних наукових розробок, спрямованих на підвищення ефективності реалізації консолідаційних процесів та їх фінансування, а також недостатнє висвітлення згаданої проблематики в економічній літературі

обумовили вибір теми дисертації, актуальність і логіку викладення її основних положень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету «Проблеми регулювання банківської діяльності в умовах циклічного розвитку економіки» (ДР №0110U008070). У межах даної теми автор запропонувала науково-методичний підхід до оцінки вартості банка-придбання, врахування можливих ризиків і наслідків; розроблення стратегії розвитку новоствореного банку.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретичних засад консолідації банківської системи, вдосконалення науково-методичних підходів до підвищення ефективності фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ.

Для досягнення означеної мети в роботі були налічені й виконані такі задачі:

- розкрито економічну сутність і типологізацію банківських злиттів та поглинань в економічних системах;
- визначено поняття «фінансове забезпечення процесів злиття та поглинання банківських установ»;
- проаналізовано тенденції, сучасний стан і протиріччя розвитку ринку банківських злиттів та поглинань у постінтеграційному періоді;
- розкрито сутність фінансових вигод і можливості попередження невдач злиттів та поглинань банків в Україні;
- обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення фінансового забезпечення основних етапів реалізації угод злиття і поглинання банків;
- запропоновано напрями вдосконалення моніторингу діяльності банків-учасників ринку злиття і поглинання для забезпечення стабільного розвитку банківської системи України;
- уточнено науково-методичний підхід до фінансового потенціалу банку-учасника угоди злиття й поглинання та обґрунтовано пропозиції щодо підвищення довіри до новостворених банківських установ;
- досліджено тенденції глобалізації з огляду надання рекомендацій мінімізації ризиків національних банківських злиттів і поглинань та підвищення довіри до банківської системи України.

Об'єкт дослідження – процеси злиття і поглинання банків у економічній системі держави.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних засад фінансового забезпечення процесів злиття та поглинання банківських установ.

Методи дослідження. При виконанні визначених у дисертаційній роботі завдань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: методи абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції, аналізу, синтезу – при формуванні теоретичних засад фінансового забезпечення консолідації банківського капіталу в ринковій економіці; метод

морфологічного аналізу – при уточненні дефініції фінансового забезпечення процесу злиття і поглинання банків; історичний метод – при періодизації етапів злиття та поглинання в умовах розвитку сучасних банківських систем; системний і функціональний підходи – при розробленні структурно-функціональної моделі регулювання процесу фінансування консолідації в умовах реструктуризації банків; індекси структурних зрушень та дисперсії – при дослідженні кредитно-інвестиційного портфеля банків після реорганізації; матричний метод – при розробленні стратегії вибору об'єкта поглинання між банками; економіко-математичне моделювання – при визначенні ймовірності банкрутства банків у процесі реструктуризації в умовах економічного спаду та зниження курсу національної валюти.

Інформаційною базою дослідження є чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність банків, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації українських банків, Національної асоціації банків України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, праці вітчизняних і зарубіжних науковців.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних та вдосконаленні науково-методичних засад фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ. До найвагоміших результатів, які визначають наукову новизну дисертаційного дослідження, належать такі:

удосконалено:

– трактування поняття «фінансове забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ» як системи управління акумульованими грошовими ресурсами для поступального їх використання при фінансуванні витрат для реалізації угод злиття і поглинання з метою досягнення ефекту масштабу й одержання економічної вигоди, що дає змогу визначити стратегію фінансування консолідації в банківській системі;

– систематизацію функціональних складових фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банків, які на відміну від існуючих, мають деталізацію через вибір ефективних способів фінансування; відбір економічних агентів, які більше підходять для реалізації процесів злиття та поглинання; забезпечення фінансовими ресурсами, необхідними для ефективної реалізації процесів злиття і поглинання; системне використання матеріального стимулювання для підвищення ефективності реалізації процесів злиття і поглинання; прогнозованість постінтеграційних ефектів;

– науково-методичний підхід до визначення етапів побудови структурно-логічної моделі фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банків, який на відміну від існуючих, конкретизує виділення чотирьох етапів: підготовку до процесу інтеграції (розрахунок необхідних обсягів фінансування); планування (поділ обсягів фінансування відповідно до етапів процесів злиття і поглинання); запровадження (поетапне здійснення фінансування); розробку посттрансформаційних заходів (фінансування непередбачених витрат), які мають передбачати можливість перегляду

принципів акумулювання внутрішніх фінансових резервів, роботи з контрагентами, а за низької ефективності діяльності новоствореного банку – доцільність розглядати можливості консолідації з ефективнішими учасниками банківського сектору;

– систему моніторингу діяльності банків-учасників ринку злиття і поглинання на підставі використання заходів впливу, які реалізовані через вибір мотиваційних ознак підвищення привабливості даних угод, а саме: усунення правової асиметрії, пов'язаної з державною реєстрацією злиття і поглинання банків; застосування методів стимулювання банків, що укрупнюються; доцільності надання податкових пільг банку-продавцеві й застосування консолідованого оподаткування. Запропоновані ознаки дають змогу стимулювати міжбанківські угоди з метою посилення консолідації банківського капіталу, а не лише зменшення кількості середніх та дрібних банків;

набуло подальшого розвитку:

– науково-методичний підхід щодо вдосконалення корпоративного управління новим банком, створеним у процесі злиття й поглинання банків, який, на відміну від наявних, передбачає оцінку об'єднання двох корпоративних культур і систем цінностей, узгодження управлінської та корпоративної практик розподілу повноважень між органами управління і контролю банків, підвищення відповідальності керівників та власників банку за результати його діяльності, створення ефективних механізмів управління ризиками й поліпшення систем внутрішнього контролю для попередження протиправних «деформуючих механізмів» (рейдерства);

– критерії, за допомогою яких, розроблено підхід до визначення стратегії розвитку новостворених банків за участю іноземного капіталу, який, на відміну від наявних, полягає у визнанні іноземних банків як стратегічних інвесторів, зацікавлених у довготерміновій присутності на національних ринках, що дає змогу адекватно оцінювати стратегію розвитку новостворених банків, зокрема: організацію проектного фінансування на основі публічно-приватного партнерства за участю нерезидентів, що мінімізуватиме ризики інвестування та, відповідно, знизить ставки за кредитами і можливість застосування лояльніших графіків їхнього погашення; залучення інтегрованими структурами банків більших обсягів інвестицій, що сприятиме капіталізації інтегрованих банківських структур та підвищенню їх інвестиційної привабливості; використання лізингових схем залучення іноземних інвестицій, що активізує надання лізингових послуг.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні теоретичних висновків і практичних рекомендацій для підвищення ефективності фінансового забезпечення процесів злиття та поглинання банківських установ. Результати дисертаційної роботи практично застосовуються у діяльності окремих установ, що підтверджено відповідними довідками про впровадження, зокрема: щодо формування фінансового забезпечення процесу злиття/поглинання банківських установ із застосуванням сукупності відповідних методів, інструментів – у діяльність

ПАТ «ТЕРРА БАНК» (довідка № 8172 від 21.11.2013 р.); стосовно розроблення стратегії розвитку новостворених банків за участю іноземного капіталу-впроваджені в практичну діяльність ПАТ «ВТБ Банк» (довідка № 1592/1-2/1 від 18.03.2014 р.); щодо розроблення бізнес-планів та підвищення рівня корпоративного управління банком – використовуються у практичній діяльності ПАТ «МЕЛІОР БАНК» (довідка № 08-32-89 від 19.03.2014 р.).

Окремі теоретичні і науково-методичні положення дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес Одеського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Операції центрального банку», «Фінансовий менеджмент в банку», «Аналіз банківської діяльності» та «Методологія наукових досліджень» (довідка № 207/04 від 19.12.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі результати дослідження, які викладені в дисертації і винесені на захист, автор отримала самостійно, і вони є її науковим доробком. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися, обговорювалися й отримали схвальну оцінку на науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Проблеми підвищення ефективності господарювання в умовах трансформаційної економіки» (м. Одеса, 2006), Підсумковій науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу Одеського державного економічного університету, академічних та вищих навчальних закладів України (м. Одеса, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Проблеми підвищення господарювання на макро- та мезоекономічному рівні» (м. Одеса, 2008), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Україна в умовах світової кризи: шляхи вирішення проблем» (м. Одеса, 2009), V Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Україна в умовах соціально-економічного розвитку: проблеми та перспективи» (м. Одеса, 2010), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Україна в посткризовий період: економічний і політичний аспекти» (м. Одеса, 2011), I Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми регулювання сталого розвитку банківських систем в умовах глобалізації» (м. Одеса, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика розвитку інноваційної економіки» (м. Одеса, 2011), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 2011), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «20-річчя СНД: від тоталітаризму до демократії (економіка, політика, суспільство)» (м. Одеса, 2012), Міжнародній підсумковій науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу Одеського національного

економічного університету, академічних та вищих навчальних закладів України (м. Одеса, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта та економіка у пошуках діалогу» (м. Одеса, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Можливості та перспективи забезпечення стійкого економічного розвитку України: проблеми та шляхи вирішення» (м. Київ, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми, шляхи та перспективи розвитку економіки України» (м. Київ, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні підсумки 2012 року: досягнення та перспективи» (м. Сімферополь, 2012), Міжнародному науковому форумі «Актуальні проблеми розвитку економіки в контексті глобальних викликів» (м. Одеса, 2013), ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених «Гармонія суспільства – новітній напрямок розвитку держави» (м. Одеса, 2014).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 20 наукових працях загальним обсягом особисто належних здобувачеві 10,19 друк. арк., з них участь у двох монографіях, 18 наукових статей, у т. ч. 2 в співавторстві. Із зазначених праць опубліковано у провідних наукових фахових виданнях 10 статей, в інших виданнях – 7, у виданнях іноземної держави – 1 стаття.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків і викладена на 238 сторінках комп'ютерного тексту, що містять 22 таблиці і 35 рисунків (із них 6 таблиць займають 6 окремих сторінок). Список використаних джерел містить 198 найменувань на 20 сторінках, 9 додатків подано на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, встановлено зв'язок з науковими програмами, засвідчено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банків в економічних системах**» розкрито теоретичну концептуалізацію фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банків, сучасні тенденції, специфіку й виділено протиріччя, притаманні злиттям та поглинанням банківських установ, формалізовано фінансово-правові засади процесів злиття і поглинання в умовах реструктуризації банківських установ в Україні. Сучасна економічна наука вивчає закономірності та протиріччя злиття і поглинання економічних суб'єктів за допомогою розвитку постулатів класичного інституціоналізму, синергетичної теорії, теорії агентських витрат, а також теорії вільних грошових потоків. Встановлено, що в контексті підвищення фінансової стабільності та конкурентоспроможності як окремого банку, так і банківської системи загалом важливою умовою є консолідація капіталу. Зростання

кількості консолідованих угод у фінансовому секторі зумовлено тим, що це – прозорий і регульований ринок з великою кількістю учасників, тоді як у реальному секторі економіки більшість фінансових ресурсів є консолідованими.

Національний ринок злиття і поглинання банків є недостатньо розвиненим через відсутність постійної практики. Розвиток вітчизняної банківської системи передбачає комплекс системних методологічних та організаційних заходів, які базуються на засадах грошово-кредитної політики, її орієнтирах щодо реструктуризації банків. У результаті наукового пошуку встановлено, що одним із підходів дослідження консолідації у банківському секторі – є процеси злиття і поглинання банків; консолідація капіталів банків зумовлена глобалізацією фінансових ринків та інтернаціоналізацією бізнес-процесів і ефективною участю в них банків; розвиток ринку злиття й поглинання банків супроводжується поступовим скороченням кількості недружніх поглинань.

З'ясовано, що в банківській системі відбувається, по-перше, зменшення кількості банків внаслідок рецесії світової економіки, перманентної кризи ліквідності банків, виходу іноземного капіталу з країн, зростанням вимог до мінімального розміру статутного капіталу банків. По-друге, консолідація капіталів вітчизняних банків зумовлена збільшенням кількості злиття і поглинання з метою дотримання відповідності нормативним вимогам до банків та пошуку ефективного банківського менеджменту. По-третє, консолідація капіталів банків сприятиме створенню сприятливих умов для розширення сегмента діяльності стабільних і великих банків. В сучасній економіці зростають пропозиції банками небанківських продуктів і послуг. На фінансовому ринку активізувався розвиток роздрібного бізнесу банків, тому деяким банкам дешевше купити банк-учасник ринку роздрібного бізнесу, чим організувати власну роздрібну мережу з використанням фінансових стратегій розвитку.

Всебічно розкрити фінансову сутність поняття консолідації банківського капіталу шляхом «злиття» і «поглинання» банків, а також узагальнити результати дослідження сучасного стану злиття та поглинання банківських установ в Україні дає змогу сформульований автором власний підхід до трактування поняття «фінансове забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ» як системи управління закумуляованими грошовими ресурсами для поступального їх використання при фінансуванні витрат на реалізацію угод злиття і поглинання з метою досягнення ефекту масштабу й одержання економічної вигоди.

До пріоритетів фінансової консолідації банківського капіталу в Україні варто віднести вдосконалення законодавства й нормативної бази щодо регламентації процесів злиття й поглинання банківських та фінансових установ, що сприятиме захисту прав власників і мінімізації ризиків. У результаті поглинання «поглинаючий» банк може розширити перелік наданих фінансових послуг (диверсифікованість) або посилити свої позиції на ринку (інтеграція). Обґрунтовано, що відмінність між злиттям і

поглинанням є умовною, оскільки на практиці ці процеси охоплюють елементи диверсифікованості та інтеграції.

Актуальність дослідження консолідації підтверджується не тільки загальним інтересом учених-економістів, а й політико-економічною ситуацією, коли перманентна світова фінансово-економічна криза звужує можливості використання зовнішнього фінансування, що запропонували іноземні фінансові інститути. Доведено, що труднощі реалізації угод злиття і поглинання зумовлені такими чинниками: відсутністю реальної приватної власності та пріоритетних напрямків в економічній системі держави подальшої її реалізації; нерозвиненістю національного фінансового ринку; недосконалістю угод злиття і поглинання через недостатню прозорість структури власності учасників й умов їх укладення; постійним процесом перерозподілу власності в банківському секторі; зацікавленістю власників і менеджменту банків у моніторингу фінансових потоків з метою збільшення власної вигоди; наявністю афілійованості багатьох банків; недосконалістю державного й антимонопольного регулювання процесами злиття та поглинання банківських установ з метою підвищення їх конкурентоспроможності в глобальному фінансовому середовищі.

У другому розділі **«Діагностика фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ в Україні»** з'ясовано фінансові вигоди процесів злиття та поглинання банків, роль державного регулювання у забезпеченні фінансування консолідації банківських установ, виконано моніторинг діяльності банків-учасників процесів злиття й поглинання в Україні.

Науково-методичні засади формування цілісної організаційної системи фінансового забезпечення процесів злиття та поглинання банків мають керуватися провідними напрямками сучасних теорій фінансів, грошово-кредитного регулювання й управління; дотримуватися законів діалектичного розвитку, принципів і критеріїв інтеграції (доцільність, швидкість, економічність, результативність); визнавати даний процес цілеспрямованим та керованим. Основні форми оплати угод злиття і поглинання: фінансування за рахунок власного або акціонерного капіталу; позичкове фінансування; змішане (гібридне) фінансування; фінансування цільовим банком. Обґрунтована доцільність при виборі процесів злиття і поглинання банків враховувати учасниками: наявність вільного власного капіталу; методики коригування коефіцієнтів обміну акціями у кожній конкретній ситуації.

У дисертаційній роботі запропоновано механізм реалізації структурно-логічної схеми фінансово-економічних відносин у процесах злиття і поглинання банків, який передбачає поетапність його практичного втілення через визначення його по елементних складових, а саме: [Методологію фінансування процесів злиття і поглинання, яка має практичну реалізацію через встановлення нормативно-інструктивних фінансових форм, методів, інструментів, важелів та стимулів]; [Аналізу та оцінювання процесів злиття і поглинання, через визначення причинно-стимулюючих умов; чинників, які впливають на оцінку фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання

банків; аналізу процесів злиття і поглинання банків; оцінювання ефективності процесів злиття і поглинання банків]; [Процедурних аспектів укладання угод злиття і поглинання банків, які мають прояв через уточнення класифікаційних ознак представлених угод]; [Контролю за процесами злиття і поглинання, а саме контролю над банком-метою у процесі (злиття і поглинання)].

Вище запропонований механізм, в кінцевому підсумку, має за мету виконання функції предметно-об'єктивної реалізації системних складових механізму структурно-логічної схеми фінансово-економічних відносин у процесах злиття і поглинання банків, яка має прояв через практичне впровадження практично-технічних, кадрових, технологічних та нормативно-правових підсистем.

Аналіз фінансових вигод та причин невдач злиття і поглинання банків в Україні свідчить, що до основних причин, які стримують розвиток ринку злиття й поглинання, віднесено: недостатній розвиток фінансового ринку, непрозорість структури власності банків, неготовність власників банків розкривати інформацію про майбутні наміри, складність визначення ринкової ціни банку (за не котирування акцій), недостатня кількість стратегічних інвесторів, загроза ворожого поглинання (рейдерства). Дослідження угод злиття та поглинання банків визначило, що вони сприяли перерозподілу власності й капіталів до ефективніших власників; оптимізації кількості менеджменту і співробітників, підвищенню популярності бренду, оскільки зростає частка ринку; можливості здійснення масштабніших фінансових операцій, адже національні економічні агенти більше довіряють великим банкам.

При підготовці програми реалізації процесу злиття та поглинання банків розроблено науково-методичні підходи, які визначають доцільність: аналізу вихідних показників банків; ухвалення рішення про підготовку програми залучення консультантів; розробки стратегії і тактики розвитку об'єднаного банку; вибору способів злиття й поглинання банків; прийняття рішення про залучення аутсорсингу; сформування команди працівників-учасників процесів злиття і поглинання; визначення посттрансформаційних заходів розвитку новоствореного банку. Ефективність фінансування процесів злиття і поглинання банків залежить від визначення економіко-правового статусу цільового середовища банку та основних вимог, які пред'являються в банківській системі. Доведено доцільність поділу нормативно-правової процедури процесів злиття і поглинання на чотири основні етапи: планування злиття і поглинання, аналітична робота з потенційним об'єктом, переговори і підписання відповідної угоди, практична реалізація проекту.

Визначено, що вдосконалення технології фінансування процесів, що відбуваються в постінтеграційному періоді злиття і поглинання банків, є важливим елементом підвищення рівня всієї технології управління (рис. 1).

Національний банк України має стимулювати міжбанківські угоди з метою посилення концентрації банківського капіталу (укладання угод злиття і поглинання банків), а не лише зменшення кількості середніх та дрібних

банків. Доведено, що стратегія державних регуляторів спрямована на укрупнення банків з метою підвищення їхньої фінансової стійкості й надійності. Вимоги з боку Національного банку України до рівня достатності банківського капіталу змушують банки формувати нові стратегії розвитку. Для підвищення привабливості угод злиття і поглинання банків доцільно усунути законодавчу асиметрію, пов'язану з державною реєстрацією банківських злиття/приєднання/поглинання, що зумовлено тривалими термінами реєстрації цих угод, узгодженням дій з Антимонопольним комітетом (займає до шести місяців); розробити методи стимулювання банків, що укрупнюються; надавати податкові пільги банку-продавцеві; розв'язувати проблеми консолідованого оподаткування.

Рис.1. Технології управління фінансовими процесами в постінтеграційному періоді злиття і поглинання банків

Джерело: побудовано автором

Перелік заходів, які можуть бути використані з метою удосконалення моніторингу діяльності банків-учасників процесу злиття і поглинання, має охоплювати інформаційний масив, який супроводжує консолідацію банків, визначення організаційно-правового регулювання пов'язаних з ним економіко-інформаційних відносин, встановлення економічної відповідальності банків-учасників і економічних санкцій (компенсацій, неустойок) при порушенні конфіденційності.

Для забезпечення транспарентності діяльності учасників ринку злиття і поглинання доцільно враховувати міжнародні стандарти і угоди. Економіко-правовий режим інформації про учасників процесу злиття/поглинання має координувати дії, що виникають при пошуку, одержанні, обробці, нагромадженні, зберіганні та наданні (використанні) інформації, а також її захисту. Банки-учасники процесів злиття і поглинання мають побудувати інформаційно-логічну модель процесу інтеграції структур банків, що об'єднуються; розробити архітектуру інформаційно-аналітичної системи для забезпечення інструментальної підтримки методики інтеграції банківських структур. Інтеграція й фінансова стандартизація дають змогу уникнути дублювання процесів і створити цілісну фінансово-інформаційну структуру банку.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ»** розвинуто науково-методичні засади модернізації процесів злиття та поглинання банків і науково-методичний підхід до оцінки ефективності й фінансових ризиків процесів консолідації банківських установ, запропоновано заходи щодо вдосконалення національних процесів злиття і поглинання банків.

Постулати синергетичної теорії консолідації банків відповідають потребам раціоналізації банківської системи на сучасному етапі розвитку національної економіки. Встановлено, що при укладанні угод злиття чи поглинання доцільно враховувати розрахунок інвестиційної вартості; можливі фінансові ризики, пов'язані з реалізацією відповідних компонентів вартості. Для оцінки вартості банку використовують систему економічних, фінансових, правових і технологічних методів, які є взаємозалежними між собою на основі застосування факторного аналізу вартості та врахування впливу системи антикризового управління. Для збалансування довготермінових і короткотермінових фінансових цілей необхідно визначити внутрішні ризики, властиві банку до укладання угоди, які можна поділити на поточні і майбутні, що впливають на ринкову вартість; інтеграційні ризики, які виникають в процесі інтеграції корпоративних структур після укладання угоди і впливають на інвестиційну вартість угоди; ризики, пов'язані з досягненням конкретних синергетичних ефектів і підготовкою нових стратегій.

Науково-методичні засади ухвалення рішення та оцінки фінансових вигод щодо виходу на ринок злиття і поглинання банків потребують визначення мотивів та умов прибутковості цих угод для здійснення вибору між внутрішнім і зовнішнім зростанням. Визначено, що досягнення синергетичного ефекту у процесах злиття і поглинання має бути метою і є можливим в результаті планування інтеграції всіх напрямів діяльності банків, оцінки витрат і організації системи управління ризиками, що супроводжують процеси консолідації. Для досягнення результативності процесів злиття і поглинання варто акцентувати увагу на попередженні фінансового маніпулювання очікуваннями інвесторів за допомогою технічних прийомів,

зокрема демонстрації в короткотерміновому періоді позитивних фінансових показників, підвищення курсу акцій і вартості банку.

Встановлено, що угоди злиття й поглинання банків вважаються успішними у разі правильного вибору об'єкта угоди та визначення її умов; процес інтеграції відповідає потребам банків-учасників і завданням конкретної ситуації; кожен етап інтеграції ретельно підготовлений. Доцільно застосовувати основні принципи прийняття рішень, що стосуються довготермінових вкладень. Перед купівлею менеджери банку-покупця мають здійснити якісну оцінку та визначити наступні характеристики банків: обсяг власного капіталу (K), тис. грн.; обсяг активів (A), тис. грн.; обсяг кредитів (Kr), тис. грн.; обсяг зобов'язань банку-претендента (Z) тис. грн.; кошти, необхідні для процесу поглинання об'єкта (F), тис. грн.; нижня (S_1) та верхня (S_2) межа обсягу коштів, виділених на поглинання. Цільовою функцією завдання є мінімізація витрат на поглинання з виконанням умов, що забезпечать банку-покупцеві можливі гарантії зменшення ризиків подальшого функціонування.

Для побудови моделі введено наступні позначення: $x_i, i = \overline{1, n}$ – банк-претендент на придбання, булева змінна, n – кількість претендентів; d_1 – нижня межа співвідношення, d_2 – верхня межа співвідношення; k_1 – нижня межа співвідношення, k_2 – верхня межа співвідношення, r_1 – нижня межа співвідношення, r_2 – верхня межа співвідношення.

Формалізована модель має вигляд:

$$Z = \sum_{i=1}^n x_i \cdot F_i \rightarrow \min. \quad (1)$$

За виконання наступних обмежень:

1. Щодо забезпечення співвідношення зобов'язань до сукупних валових кредитів (окрім міжбанківських):

$$d_1 \leq \frac{\sum_{i=1}^n Z_i \cdot x_i}{\sum_{i=1}^n Kr_i \cdot x_i} \leq d_2. \quad (2)$$

2. Щодо забезпечення заданого співвідношення власного капіталу до активів:

$$k_1 \leq \frac{\sum_{i=1}^n K_i \cdot x_i}{\sum_{i=1}^n A_i \cdot x_i} \leq k_2. \quad (3)$$

3. Щодо забезпечення співвідношення власного капіталу до обсягу депозитів:

$$r_1 \leq \frac{\sum_{i=1}^n K_i \cdot x_i}{\sum_{i=1}^n Z_i \cdot x_i} \leq r_2. \quad (4)$$

4. Щодо обсягу коштів, виділених на поглинання:

$$S_1 \leq \sum_{i=1}^n x_i \cdot F_i \leq S_2. \quad (5)$$

5. Щодо змінних:

$$x_i = \begin{cases} 1, & \text{якщо банк купують} \\ 0, & \text{якщо банк не купують} \end{cases}$$

Запропонована задача апробована на звітних даних восьми банків України. Вектори меж співвідношень мають наступний вигляд:

$$0,17 \leq d \leq 0,7; 0,12 \leq k \leq 0,15; r \geq 0,1; 120000 \leq S \leq 200000.$$

У результаті розв'язання задачі за допомогою програми «Пошук рішення», в редакторі Excel визначено, що претендентами на поглинання можуть бути чотири наступних банки: ПАТ «Банк «Київська Русь», ПАТ «Банк «Кредит Дніпро», ПАТ «БТА Банк» і ПАТ «Кредитпромбанк».

З'ясовано, що важливим вихідним аспектом в оцінці ефективності угод злиття і поглинання є співвідношення планів та цілей, які намітив інвестор, здійснюючи капіталовкладення, до реальних результатів. Очікуваний ефект синергії не настає від самого факту трансакції купівлі-продажу банку. Всебічна об'єктивна оцінка вартості банку-придбання, врахування можливих ризиків і наслідків, наявність чіткої стратегії розвитку новоствореного банку, своєчасне й ефективне управління організаційними змінами та внесення коректив – складові вдалого процесу об'єднання і його високої ефективності.

Для визначення ефективної стратегії остаточного вибору об'єкта поглинання застосовано матрицю гри. Модель була апробована на основі платіжної матриці, й отримано вектор ймовірностей стратегій банку-покупця $p^* \{0,299; 0,246; 0,248; 0,207\}$. Найпривабливішим для злиття серед вибраних банків став банк «Кредит Дніпро». Ціна гри – 355730,93 тис. грн.

Основний вектор розвитку вітчизняного банківського сектору – це орієнтація на передову міжнародну практику в організації банківської справи. Доведено, що злиття і поглинання кредитних установ мають вплив на розв'язання проблеми, пов'язаної з недостатньою ліквідністю проблемних банків і надають змогу отримати певні вигоди стабільним та фінансово стійким банкам, однак при цьому має бути максимально відповідальний підхід до планування угод консолідації. Достатньо уваги необхідно приділити ретельному виробленню стратегії подальшої інтеграції.

За підсумками дослідження встановлено, що в банківському секторі процеси злиття і поглинання дають позитивні результати. Визначено, що основна відмінність вітчизняної практики поглинань від практики розвинених країн в більшості випадків полягає у формальному підході до ринкових методів перерозподілу контролю над капіталом банків. Зростання

частки іноземного капіталу сприяє підвищенню ефективності технологій угод злиття і поглинання за рахунок застосування методів управління, адаптивних до перманентних змін ринкової економіки, а також залучення дешевих фінансових ресурсів на міжнародних фінансових ринках.

Розвиток банківського сектору залежить від поглиблення глобалізації фінансових ринків, консолідації фінансового сектора, що супроводжується скороченням кількості фінансових установ, розширенням сегмента банків, диверсифікацією фінансових послуг та розширенням пропозиції небанківських продуктів і послуг банками. Стратегічними цілями об'єднання вітчизняних банків має стати підвищення надійності й стійкості окремого банку і банківської системи України, зростання капіталізації банків, забезпечення стабільного функціонування платіжної системи, захист інтересів кредиторів та вкладників, поліпшення фінансового стану банків, підвищення ефективності діяльності в результаті концентрації капіталу і зростання довіри до банківських установ.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично обґрунтовано організаційно-правові засади процесів злиття і поглинання банківських установ та комплексно оцінено їх фінансове забезпечення. Проведене дослідження підтверджує постулати синергетичної теорії консолідації банків на сучасному етапі розвитку національної банківської системи і дає змогу зробити такі висновки:

1. У результаті узагальнення теоретико-методичних засад фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ конкретизовано й поглиблено зміст дефініцій, що визначають сутнісні характеристики ринку злиття і поглинання, техніко-економічні особливості фінансового забезпечення та фінансових ресурсів. За допомогою структурно-функціонального методу визначено, що фінансування залежить від ієрархічності, структури, тривалості та диференційованості процесів злиття і поглинання банків. З'ясовано, що при виборі методів фінансування злиття чи поглинання банків дотримання основних принципів (добровільність, інтегральність, самовизначення, варіативність системи показників, темпоральність, неупередженість, транспарентність, конфіденційність, правочинність) сприятиме узгодженню домовленостей між учасниками.

2. Встановлено, що при ухваленні банками рішення щодо злиття чи поглинання доцільно визначити умови та мотиви прибутковості угоди для вибору між внутрішнім або зовнішнім зростанням, що передбачає вихід на ринок злиття і поглинання. Забезпечення зовнішнього розвитку банківської установи за рахунок реалізації угод злиття і поглинання без залучення додаткових фінансових ресурсів сприятиме: зниженню ризиків виходу на нові ринки; економії часу, оскільки за внутрішнього зростання банку очікуваний дохід від активізації фінансової діяльності потребуватиме тривалішого терміну; стабілізації і розширенню вже налагоджених ділових зв'язків, підвищенню довіри споживачів, збагаченню професійного досвіду

працівників; досягненню конкурентних переваг у процесі злиття чи поглинання одного з конкурентів.

3. Угоди злиття і поглинання банків – це трансграничні фінансові угоди, тому їх учасники при виборі підходів до розроблення програм консолідації капіталів мають враховувати такі когнітивні стилі: реактивність; інактивність; преактивність; інтерактивність. Обґрунтовано, що економіко-технологічним засадам фінансової підтримки процесів злиття і поглинання банків сприятиме: справедлива оцінка вартості банку-мети; структурування угоди «під ключ»; пошук вигіднішого покупця для банку; визначення оптимального періоду часу для процесів злиття і поглинання; підготовка банку для нових інвесторів і забезпечення їх доступу до глобальної експертизи; визначення стратегічних перспектив розвитку банку; вибір найефективнішого способу фінансування; реалізація фінансового потенціалу новоствореного банку.

4. Процеси злиття і поглинання банків доцільно здійснювати в чотири основних етапи: підготовка до процесу інтеграції, планування, запровадження та посттрансформаційні заходи. Оскільки злиття передбачає процес об'єднання банків, а поглинання – процес викупу одного банку іншим, то при підготовці відповідних програм варто: аргументувати доцільність і визначити поетапність фінансового забезпечення злиття чи поглинання банків; вибрати фінансову стратегію і сцієтизувати технічні підходи; конфігурувати структурування процесів фінансової інтеграції банків за рахунок побудови алгоритму підготовки та прийняття рішень; побудувати інформаційно-логічну модель фінансової діяльності новоствореного банку. Очікуваної ефективності управління інтеграцією банків у процесах злиття і поглинання досягають за врахування критеріїв інтеграції (доцільність, швидкість, економічність, результативність).

5. Доведено, що для підвищення ефективності фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банків необхідно: по-перше, визначити доцільність фінансування угод (типологізацію продавців і покупців; структурування угод купівлі/продажу; вибір банку-цілі для придбання або пошуку інвесторів; встановити доречність залучення зовнішнього фінансування для реалізації угод); по-друге, оцінити вартість (визначення вартості банку і розроблення заходів щодо її збільшення; оптимізація портфеля активів/пасивів банку; моделювання фінансових потоків банків і верифікація наявних моделей); по-третє, здійснити фінансову оптимізацію та реструктуризацію (оптимізація і реструктуризація фінансової заборгованості; конвертація боргових зобов'язань; залучення інвесторів у капітал з високим борговим навантаженням); по-четверте, визначити пріоритети стратегічного розвитку (реалізація фінансового потенціалу новоствореного банку; адаптація фінансової діяльності новоствореного банку до деструктивного впливу загроз; управління фінансовими ризиками; діагностування новоствореного банку щодо фінансової безпеки розвитку).

6. Аргументовано, що консолідація банківського капіталу сприяє розвиткові висококапіталізованої банківської системи, дає змогу розширити

регіональну банківську мережу, диверсифікувати фінансові продукти. Регіональні банки, розташовані в регіонах з достатніми фінансовими ресурсами, але обмежені можливостями для їхнього ефективного розміщення, є економічно привабливими для поглинання великими банками. За критерієм отримання фінансової вигоди поглинання може бути вигідним як для великого банку, який збільшує свою ресурсну базу, так і для регіонального банку, оскільки дає нові можливості для ефективного розміщення власних фінансових ресурсів.

7. З'ясовано, що у постінтеграційний період новостворений банк для підтримання своєї платоспроможності, адекватності розмірів капіталу має вдосконалювати роботу з клієнтами, змінювати власну технологічну і кадрову базу. Новому банку доцільно застосовувати модифіковану систему управління з компонентами інформаційної структури, які мають сприяти прийняттю правильних рішень щодо вибору стратегій розвитку: підвищення репутації і привабливості нової об'єднаної структури, залучення нових вкладників, розробки і впровадження новітніх технологій, зокрема перехід від традиційних банківських операцій до надання кредитно-інвестиційних послуг клієнтам; розміщення єврооблігацій, забезпечених іпотечними кредитами; розробка програми випуску єврокомерційних короткострокових цінних паперів.

8. Державне регулювання процесів злиття і поглинання банків має сприяти формуванню пріоритетних організаційно-правових підстав, сприятливих умов та економічних стимулів для консолідації капіталів національних банківських установ, а також посиленню моніторингу фінансового потенціалу іноземних банків-поглиначів. Доцільно запровадити процедуру надання вітчизняним банкам спеціальних довготермінових цільових кредитів на купівлю часток в інших кредитних установах з урахуванням особливостей чинної системи рефінансування. Оскільки більшість українських банків належить до різних промислово-фінансових груп і їхнім основним завданням, на відміну від банків з іноземним капіталом, є кредитування бізнесу своїх власників, то державна підтримка консолідації капіталів сприятиме: досягненню достатньої капіталізації банків для протистояння кризовим явищам; підвищенню конкуренції на міжнародному і національному рівнях, а для окремих банків – можливості залишитися на ринку банківських послуг.

Основними постулатами процесів злиття і поглинання банків має стати досягнення пріоритетності економічних інтересів суспільства та держави над інтересами окремого банку, застосування процесів як системних підходів оздоровлення проблемних банків і банківської системи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

У монографіях

1. Вплив глобалізації на розвиток банківської системи України / За ред. Л. В. Кузнецової: [Монографія]. – Одеса: Вид-во «Атлант», 2011. (30,22 д.

- а.) *Особистий внесок здобувача: розглянуто вплив процесів глобалізації на структурні зміни в банківській системі України (1,88 д. а.)*
2. Розвиток банківської системи в умовах формування нової архітектури фінансового ринку / За ред. В. В. Коваленко: [Монографія]. – Одеса: Вид-во «Атлант», 2012. (44,48 д. а.) *Особистий внесок здобувача: надано пропозиції щодо фінансового моніторингу злиття та поглинання банків та обґрунтовано їх вплив на формування архітектури фінансового ринку (1,66 д. а.)*

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

3. Радова Н. В. Факторы и пути экономии затрат на промышленных предприятиях / Н. В. Радова // Науковий вісник ОДЕУ. – 2008. – № 3 (59). – С.111–120. (0,63 д. а.)
4. Радова Н. В. Детермінантність грошово-кредитної політики і тенденції розвитку ринку фінансового капіталу / Л. М. Алексеєнко, Є. А. Соколовський, Н. В. Радова // Стратегія і механізм регулювання промислового розвитку. Концепція соціально-економічного розвитку регіонів в умовах викликів глобалізації: зб. наук. праць: у 3 т. – Т. 2 / НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк. – 2011. – С.346–356. (0,69 д. а.) *Особистий внесок здобувача: окреслено пропозиції щодо розроблення і розміщення інновацій у банківській системі (0,33 д. а.)*
5. Радова Н. В. Пріоритети консолідації банківського капіталу в посткризовий період / Н. В. Радова // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 1 (10). – С.55–60. (0,5 д. а.)
6. Радова Н. В. Пріоритетні методи оцінки ефективності фінансування злиття та поглинання банків / Н. В. Радова // Фінансова система України: зб. наук. праць. – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2011. – Вип. 17. – С.461–465. (0,56 д. а.)
7. Радова Н. В. Аналіз процесів реструктуризації банківських установ в Україні / Н. В. Радова // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. праць. Серія: Економічні науки. – 2011. – Вип. 2 (54). – С.180–187. (0,5 д. а.)
8. Радова Н. В. Аналіз і динаміка злиття та поглинання в банківській системі / Н. В. Радова // Економічний аналіз: зб. наук. праць кафедри екон. аналізу ТНЕУ. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 3. – С.255–257. (0,3 д. а.)
9. Радова Н. Фінансові інновації в контексті гарантування стабільності банківської системи / Людмила Алексеєнко, Наталія Радова, Євген Соколовський // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 4. – Ч. 3. – С. 37–32. (0,4 д. а.) *Особистий внесок автора: розроблено пропозиції щодо формування і розміщення інновацій у банківській системі (0,2 д. а.)*
10. Радова Н. В. Систематизація українських завдань і принципів фінансового моніторингу злиття та поглинання банків / Н. В. Радова // Формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – 2012. – № 6 (133). – С.223–227. (0,86 д.а.)

11. Радова Н. В. Оцінювання ефективності банківських злиттів та поглинань / Н. В. Радова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №10(136). – С.203–212. (0,63 д. а.)
12. Радова Н. В. Злиття та поглинання: порівняльна характеристика вітчизняних та світових наглядових вимог / Н. В. Радова // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С.70–74. (0,63 д. а.)
13. Радова Н. В. Влияние процессов рекапитализации на финансовую устойчивость банков / Н.В. Радова // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2013. – № 11. – С.26–29. (0,44 д. а.)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

14. Радова Н. В. Пріоритетні напрями розвитку консолідації банківського капіталу в Україні / Н. В. Радова // Формування єдиного простору Європи та завдання економічної науки: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 травня 2011 р. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – С.130–131. (0,13 д. а.)
15. Радова Н. В. Пріоритетні методи оцінки ефективності фінансування злиття та поглинання банків / Н. В. Радова // Теорія та практика розвитку інноваційної економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 вересня 2011 р.: Ч. I. – Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2011. –С.22–23. (0,1 д. а.)
16. Радова Н. В. Класифікація процесів злиття та поглинання / Н. В. Радова // Можливості та перспективи забезпечення стійкого економічного розвитку України: проблеми та шляхи вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 лютого 2012 р.: Ч. II. – Київ: «Київський економічний науковий центр», 2012. – С.50–52. (0,16 д. а.)
17. Радова Н. В. Активізація реструктуризації банківських установ в Україні / Н. В. Радова // Освіта та економіка: у пошуках діалогу : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 5–7 квітня 2012 р.: Т. 2. – Одеса: ВМВ, 2012. – С.20–21. (0,18 д. а.)
18. Радова Н. В. Стратегії розвитку банківських установ у системі забезпечення фінансової безпеки України / Н. В. Радова // Перспективи розвитку фінансової системи України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 19–20 квітня 2012 р. – Тернопіль, 2012. – С.286–288. (0,12 д. а.)
19. Радова Н. В. Завдання і принципи фінансового моніторингу злиття та поглинань банків / Н. В. Радова // Актуальні проблеми, шляхи та перспективи розвитку економіки України: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 листопада 2012 р.: Ч. 2. – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2012. – С.32–36. (0,25 д. а.)
20. Радова Н. В. Ефективність банківських злиттів та поглинань / Н. В. Радова // Економічні підсумки 2012 року: досягнення та перспективи: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 грудня 2012 р. – Сімферополь: Наукове об'єднання «Economics». – 2012. – С.104–106. (0,13 д. а.)

Радова Н. В. Фінансове забезпечення процесів злиття та поглинання банківських установ. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2014.

У дисертації розвинуто теоретичні засади та вдосконалено науково-методичні підходи до фінансового забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ. Уточнено тлумачення поняття «фінансове забезпечення процесів злиття і поглинання банківських установ». Ідентифіковано закономірності й протиріччя реалізації угод злиття і поглинання банків з метою підвищення їх конкурентоспроможності в Україні. Розроблено структурно-функціональну модель фінансового забезпечення процесів злиття та поглинання банківських установ із застосуванням сукупності відповідних методів, інструментів, важелів і видів фінансування. З'ясовано роль державного регулювання щодо підвищення ефективності моніторингу діяльності банків-учасників ринку злиття і поглинання. Удосконалено науково-методичний підхід до підвищення ефективності управління фінансовим забезпеченням процесів злиття та поглинання банків. Виокремлено основні етапи фінансування процесів злиття і поглинання банків. Розвинуто науково-методичні засади доцільності укрупнення банків для досягнення прибутковості банківської діяльності, науково-методичний підхід до фінансування з урахуванням специфіки бізнес-процесів на кожному етапі злиття чи поглинання банків, науковий підхід до підвищення рівня корпоративного управління новим банком і визначення стратегії розвитку новостворених банків за участю іноземного капіталу.

Ключові слова: фінансове забезпечення процесів злиття і поглинання банків, реструктуризація банківських установ, консолідація банків, фінансові вигоди, регулювання, моніторинг, фінансові ризики, оцінка ефективності, фінансова глобалізація.

АННОТАЦІЯ

Радова Н. В. Финансовое обеспечение процессов слияния и поглощения банковских учреждений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Одесский национальный экономический университет, Одесса, 2014.

В диссертации разработаны теоретические основы и усовершенствованы научно-методические подходы финансового обеспечения процессов слияния и поглощения банковских учреждений. Раскрыты сущность и специфика преимуществ внешнего развития банковского учреждения за счет реализации соглашений слияния и поглощения без привлечения дополнительных финансовых ресурсов, таких как: снижение риска выхода на новые рынки, экономия времени, сохранение налаженных деловых связей и доверия потребителей, возможность достижения конкурентных преимуществ в процессе слияния или поглощения

одного из конкурентов. Обосновано, что процессам консолидации банковских капиталов присуща динамика, колеблющаяся соответственно цикличности развития мировой и национальной экономик.

Уточнено толкование понятия «финансовое обеспечение процессов слияния и поглощения банковских учреждений» как процесса управления аккумулярованными денежными ресурсами для поступательного их использования при финансировании затрат по реализации соглашений слияния и поглощения с целью достижения эффекта масштаба и получения экономической выгоды.

Расширены научно-методические основы при составлении соглашений слияния и поглощения относительно ориентации на приоритетность создания правовых, благоприятных и стимулирующих условий для национальных банковских учреждений. Усовершенствован научно-методический подход к построению модели жизненного цикла финансового обеспечения процессов слияния и поглощения банков, который содержит четыре основных этапа. Такой подход позволяет систематизировать подготовку к процессу интеграции (определение необходимых объемов финансирования); планирование (распределение объемов финансирования согласно этапам процесса слияния и поглощения); внедрение (поэтапное осуществление финансирования); посттрансформационные мероприятия (финансирование непредвиденных затрат).

Разработана структурно-функциональная модель финансового обеспечения процессов слияния и поглощения банковских учреждений с применением совокупности соответствующих методов, инструментов, рычагов и видов финансирования, состав которых не является постоянным во времени, поэтому может совершенствоваться при изменении внутренних и внешних условий деятельности банков.

Доработан научно-методический подход к повышению эффективности управления финансовым обеспечением процесса слияния и поглощения банков путем определения эффективности способов финансирования; выбора экономических агентов, которые больше подходят для реализации указанного процесса; обеспечения финансовыми ресурсами, необходимыми для эффективной реализации процесса; системного использования материального стимулирования для повышения эффективности реализации процесса слияния и поглощения.

Предложены меры по повышению эффективности мониторинга деятельности банков-участников рынка слияний и поглощений, в частности, предложены мероприятия по устранению правовой асимметрии, связанной с государственной регистрацией консолидации банков; по стимулированию банков путем предоставления налоговых льгот банку-продавцу и осуществлению консолидированного налогообложения.

Идентифицированы политические, экономические и правовые факторы, способствующие признанию процессов слияния и поглощения банков эффективным инструментом продвижения бизнес-процессов в мировом экономическом пространстве.

Обоснован научный подход к определению стратегии развития новообразованных банков при участии иностранного капитала, который, в отличие от существующих, состоит в признании иностранных банков стратегическими инвесторами, заинтересованными в долгосрочном присутствии на национальных рынках.

Ключевые слова: финансовое обеспечение процессов слияния и поглощения банков, реструктуризация банковских учреждений, консолидация банков, финансовые выгоды, регулирование, мониторинг, финансовые риски, оценка эффективности, финансовая глобализация.

SUMMARY

Radova N.V. Financial Support of Mergers and Acquisitions Processes of Banks. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in economic sciences, speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Odessa National Economic University, Odessa, 2014.

In the dissertation theoretical principles are developed and methodological approaches of financial support for mergers and acquisitions processes of banks are improved. The concept «financial support of mergers and acquisitions processes of banks» is specified. The regularities and contradictions of mergers and acquisitions of banks implementation in order to increase their competitiveness in Ukraine are identified. The structural and functional model of financial support of mergers and acquisitions processes of banks with the use of appropriate methods, tools, mechanisms and types of financing is developed. The role of government regulation to improve the effectiveness of monitoring activities of banks participating in mergers and acquisitions market is found out. Scientific and methodical approach to enhancement the management effectiveness of financial support of mergers and acquisitions processes of banks is improved. The main stages of financing the mergers and acquisitions processes of banks are determined. Scientific and methodological principles of expediency to consolidate banks to achieve profitability of banking activities, scientific and methodological approach to financing considering the specificity of business processes at every stage of mergers and acquisitions processes of banks, scientific approach to improvement of the level of new bank corporate management and determination of strategy development of newly established banks with participation of foreign capital are developed.

Keywords: financial support of mergers and acquisitions processes of banks, bank restructuring, bank consolidation, financial benefits, regulation, monitoring, financial risks, assessment of effectiveness, financial globalization.